کـــــــردي

ئەو ماف وئەرکانەی کە
فیترەتی مرۆڤەکان بانگەشەی بۆ دەکات
وشەریعەتی ئیسلامیش پەسەندیان دەکات

نووسینی:
زانای پایەبەرز: موحەممەد صالح العثیمین
-ڕەحمەتی خوای لێبێت-

جمعية
الدعوة والإرشاد وتوعية
الجاليات بالربوة

Islamhouse.com

جمعية
خدمة المحتوى الإسلامي
باللغات

بسم الله الرحمن الرحيم

ئەو ماف وئەركانەی كە فیتڕەتی مرۆڤەكان بانگەشەی بۆ دەكات وشەریعەتی ئیسلامیش پەسەندیان دەكات

نووسینی:
زانای پایەبەرز: موحەمەد صالح العثیمین
-ڕەحمەتی خوای لێبێت-

شركاء التنفيذ:

ISLAM HOUSE .com

دار الإسلام

جمعية الربوة

رواد الترجمة

المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900
ceo@rabwah.sa
P.O.BOX: 29465
RIYADH: 11557
www.islamhouse.com

بەناوی خوای گەورە ومیهرەبان

پێشەكی

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونتوب إليه، پەنامان بە پەروەردگارە لە شەڕی نەفسمان وشەڕی تاوانەكانمان، ئەو كەسەی اللّٰه هیداتي بدات هیچ كەسێک نیە گومڕای بكات، وئەوەی اللّٰه گومڕای بكات ئەوا هیچ كەسێک نیە هیدایەتی بدات، وە شاهێدی دەدەم بەوەی هیچ پەرستراوێك نییە بە حەق شایستەی پەرستش بێت بێجگە لە اللّٰه، ئەو زاتەی كە بێ هاوەڵ و شەریكە، وە شاهێدی دەدەم كە محمد -صلى الله عليه وسلم- بەندە ونێرداراوی پەروەردگارمانە، وصلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان وسلم تسليما.

پاشان لە تایبەتمەندیەكانی شەریعەتی اللّٰه -سبحانه وتعالى- ئەوەیە كە ڕەچاوی دادپەروەری كردووە، وهەروەها هەموو خاوەن مافێک مافی خۆی پێدراوە بەبێ زیادەڕەوی، و بەبێ كورترەوی، خوای گەورە فەرمانی كردووە بە دادپەروەری وچاكەكاری و بەخشندەیی بەرامبەر كەسوكار، وبەدادپەروەری پێغەمبەرانی نێردراون، وكتێبەكانی دابەزاندووە، وهەموو شتێكی دونیا وقیامەتی لەسەر دادپەروەری دامەزراندووە.

ودادپەروەری بریتیە لە پێدانی ماف بەهەموو خاوەن مافێک، ودانانی هەركەسێكە لە پلەوپایەی تایبەتی خۆی، وئەمە ناكرێت جێبەجێ بكرێت مەگەر پاش زانینی مافەكان بۆئەوەی بدرێت بەخاوەنەكانیان، لەبەر ئەمە پێمان باش بوو گرنگترینی ئەو مافانە ڕوون بكەینەوە ؛ بۆئەوەی بەندە ئەو مافانە جێبەجێ بكات هێندەی دەیزانێت ودەتوانێت، وئەم مافانەش بەشێوەیەكی گشتی بریتین لە:

١- مافەكانی خوای گەورە.

٢- مافەكانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-.

٣- مافەکانی دایک وباوک.

٤- مافەکانی منداڵ.

٥- مافەکانی کەسە نزیکەکان -خزمەکان-.

٦- مافەکانی هاوسەرەکان (ژن ومێرد).

٧- مافەکانی فەرمانڕەوا وفەرمانپێکراوەکان (ژێردەستەکان).

٨- مافەکانی دراوسێ.

٩- مافەکانی مسوڵمانان بەشێوەیەکی گشتی.

١٠- مافەکانی نامسوڵمانەکان.

ئەمانە ئەو مافانەن کە دەمانەوێت هەندێک باسیان لەسەر بکەین وڕوونی بکەینەوە بە شێوەیەکی کورت وپوخت.

****

مافی یەکەم : مافی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-

ئەم مافە گرنگترین وگەورەترین و واجبترین مافە؛ چونکە مافی خوای گەورەیە -سبحانە وتعالی- پەروەردگاری مەزن وپاشا وخاوەنداری وبەڕێوەبەری هەموو شتان، مافی پاشای هەقە کە هەمیشە زیندوو وڕاگری بوونەوەرەکان وئاسمانەکان وزەویە، هەموو شتێکی خوڵقاندووە وئەندازەیەکی بۆ دیاریکردووە بەئەوپەڕی حیکمەتەوە، مافی ئەو خودایەی کە تۆی لە نەبوونەوە هێناوەتە بوون لەکاتێکدا هیچ شتێک نەبوویت کە باس بکرێت، ئەو خودایەی کە بە نیعمەتەکانی تۆی پەروەردە کردووە لەکاتێکدا تۆ لەنێو سکی دایکتدا بوویت لەنێو سێ تاریکی کە هیچ بوونەوەرێک نەیدەتوانی خواردن وهۆکارەکانی گەشەکردن بەتۆ بگەیەنێت، شیرخواردنی بۆت ئاسانکرد لەڕێگەی مەمکەکانی دایکتەوە، و دوو ڕێگای پێت نیشانداوە، ودایک وباوکی بۆت تەرخانکرد بۆئەوەی چاودێریت بکەن، ونیعمەتی زۆری پێ بەخشیت وەک نیعمەتی ئەقڵ وبیستن وهتد، وئامادەی کردی بۆئەوەی ئەمە قبوڵ بکەیت وسوودی لێوەربگریت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ واتە: ﴿خوا ئێوەی لە سکی دایکتان دەرهێناوە بێ ئەوەی هیچ شتێك بزانن، ئینجا هۆکاری بیستن و بینین و تێگەیشتنی بۆ دابین کردوون، بۆ ئەوەی سوپاسگوزاری بکەن﴾، ئەگەر بێبەشت بکات لە فەزڵ ونیعمەتەکانی هێندەی چاوتروکانێک ئەوا تیادەچیت، وئەگەر بێبەشت بکات لە ڕەحمەتی خۆی ئەوا ناژیت، ئەگەر ئەمە فەزڵ وڕەحمەتی خوای گەورە بێت لەسەر تۆ ئەوا مافی ئەو لەسەر تۆ گەورەترین مافە؛ چونکە مافی پێبەخیشنی ژیان وبەخشینی نیعمەتەکانی بوونە لەسەر زەوی، لەبەرامبەردا ئەو هیچ ڕزق وخۆراکێکی لە تۆ ناوێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿...لاَ نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَّحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى﴾

[طه:١٣٢] واتە: ﴿...ئێمە بێگومان داوای ڕزق و ڕۆزی لە تۆ ناکەین، بەڵکو ئێمە ڕزق و ڕۆزی بە تۆ دەبەخشین، سەرەنجامی چاک هەر بۆ تەقوادارانە﴾.

ئەو زاتە مەزنە تەنها یەک شتی لە تۆ دەوێت کە ئەویش بەرژەوەندی وسوودەکەی هەر بۆ تۆ دەگەڕێتەوە، دەیەوێت ئەو بپەرستیت بەتەنها بەبێ بڕیاردانی هاوبەش وشەریک لە پەرستنیدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات:٥٦]، واتە: ﴿من جن و مرۆڤایەتیم دروست نەکردووە تەنها بۆ پەرستنی من نەبێت﴾، ئەو دەیەوێت بەندەی بیت بەهەموو ماناکانی بەندایەتی، هەروەکو چۆن ئەو پەروەردگارتە بەهەموو ماناکانی پەروەردگارێتی، بەندەیەکی ملکەچ وزەلیل بیت بۆی، وفەرمانەکانی جێبەجێ بکەیت، ودوور بکەویتەوە لە نەهی لێکراوەکانی، وئەوەی فەرموویەتی بەڕاستی دابنێیت؛ چونکە نیعمەتەکانی دەبینیت لەسەرت کە زۆر وبەردەوامن، ئایا شەرم نییە ئەم نیعمەتانە بگۆڕیتەوە بە کوفر وپێنەزانی ؟!

ئەگەر کەسێک لە خەڵکی فەزڵی بەسەرتەوە هەبێت ئەوا شەرم دەکەیت بەئاشکرا سەرپێچی بکەیت لەشتێک کە پێت دەڵێت، ئەی چی سەبارەت بە پەروەردگارت کە هەموو فەزڵ ونیعمەتێک هی ئەوە، وهەرچی شەڕ وخراپەیەک لە تۆ دوور بێت هەمووی بەڕەحمەتی ئەو زاتەیە -سبحانه وتعالى- ؟! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ﴾ [النحل:٥٣] واتە: ﴿هەرچی نازو نیعمەتێکتان هەیە هەمووی بەهرەو بەخششی خوایە، پاشان کاتێك ناخۆشی و بەڵایەکتان بۆ پێشهات، ئەوە هاناو هاوارو پەنا هەر بۆ لای ئەو دەبەن و هەر لەو زاتە دەپاڕێنەوە﴾.

ئەم مافە کە خوای گەورە واجبی کردووە بۆ نەفسی خۆی ؛ ئاسانە لەسەر هەرکەسێک پەروەردگار بۆی ئاسان کردبێت، چونکە خوای گەورە وایکردووە هیچ ناڕەحەتی وبارگرانی وقورسییەکیان تێدا نەبێت، خوای گەورە

دەفەرمویت: ﴿وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلاَكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرِ﴾ [الحج:٧٨] واتە: ﴿هەروەها بەردەوام بن لە خەبات و جیهاد و هەوڵ و کۆشش لە پێناوی خوادا بەو شێوەیەی کە شایستەیەتی، لەبەر خاتری ئەو بێت، ئەو زاتە بۆ ئەوە هەڵی بژاردوون و لە ئاین و بەرنامەکەیدا هیچ جۆرە شتێکی نارەواو قورس و گرانی لەسەر دانەناون (کە نەتوانن ئەنجامی بدەن، جا ئەم بەرنامەیە) ڕێ و شوێن و بەرنامەی ئیبراهیمی باواتانە کە پێشتر هەر خوای گەورە ناوی ناون موسڵمان و لەم قورئانەشدا بەموسڵمان ناوی بردوون، تا پێغەمبەر ببێتە شایەت بەسەرتانەوە (کە پەیامی خوای پێ ڕاگەیاندوون) و ئێوەش (بە گەیاندنی ئەو پەیامە) ببنە شایەت بەسەر خەڵکییەوە، کەواتە نوێژەکانتان بەچاکی ئەنجام بدەن و زەکاتیش (لە ماڵ و سامانتان) دەربکەن و پشت بەخوا ببەستن، چونکە هەر ئەو زاتە یار وياوەرتانە، جا دڵنیابن کە خوا چەندە یارمەتیدەرێکی چاکە و چەندە پشت و پەنایەکی بەهێزو بە نرخە﴾، ئەمە بیروباوەڕێکی نمونەییە، وباوەڕهێنانە بە هەق، وکردەوەی چاکی بەرهەمدار، ئەمە عەقیدەی باوەڕهێنانە بە غەیب، وبنیات نراوە لەسەر خۆشەویستی و بەمەزندانان، وبەرهەمەکەی دڵسۆزی و خۆبەخشین وکۆڵنەدانە، پێنج نوێژ لە شەو وڕۆژێکدا بەهۆیانەوە ؛ خوای گەورە لە گوناهەکان خۆش دەبێت، و پلەکان بەرز دەکاتەوە، ودڵ وحاڵەکان چاک دەکات، وبەندە ئەنجامیان دەدات هێندەی لەتوانایدایە، خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ...﴾ [التغابن: ١٦] واتە: ﴿کەواببوو هەتا دەتوانن بەتەقوا و خواناس بن...﴾.

کاتێک عیمرانی کوڕی حوصەین نەخۆش بوو -ڕەزای خوای لێبێت- پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- پێی فەرموو: «بە پێوە نوێژ بکە، ئەگەر

ناتوانیت ئەوا بە دانیشتنەوە ئەنجامی بدە، خۆ ئەگەر هەر ناتوانیت ئەوا بە پاڵکەوتنەوە نوێژ بکە (لەسەر لا نوێژ بکە)».

زەکات: بەشێکی کەمە لە پارە وسامان دەبەخشرێت بۆ دابینکردنی پێویستی هەژار ونەدار وڕێبوار وقەرزدارەکان وهتد لەوانەی شایستەن زەکاتیان پێبدرێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿..فَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلاَكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرِ﴾ [الحج:٧٨] واتە: ﴿..کەواتە نوێژەکانتان بەچاکی ئەنجام بدەن و زەکاتیش (لە ماڵ و سامانتان) دەربکەن و پشت بەخوا ببەستن، چونکە هەر ئەو زاتە یارو ویاوەرتانە، جا دڵنیابن کە خوا چەندە یارمەتیدەرێکی چاکە و چەندە پشت و پەنایەکی بەهێزو بە نرخە﴾.

بەڕۆژووبوونی مانگێک لە ساڵدا، وئەوەی نەخۆش یان ڕێبوار بێت ئەوا دەتوانێت پاش ڕەمەزان بەڕۆژوو بێت، وئەوەی نەتوانێت ڕۆژوو بگرێت بەهۆی نەخۆشی بەردەوام ودرێژخایەن ئەوا بەرامبەر هەر ڕۆژێک خۆراکی یەک هەژار دابین دەکات ودەیبەخشێت.

حەجکردن بۆ ماڵی خوای گەورە -البيت الحرام- یەک جار لە تەمەندا ؛ لەسەر ئەوەی دەتوانێت، ئەمانە بنچینەکانی مافی خوای گەورەن -سبحانە وتعالی-، جگە لە ئەم بنچینانە ؛ واجب دەبن بەهۆی پێشهاتێک وەکو جیهاد لەپێناو اللە، یان بەهۆی ئەو هۆکارانەی واجبی دەکەن وەکو سەرخستنی ستەملێکراو.

بڕوانە ئەی مسوڵمان ئەم مافانە کردەوەیەکی ئاسانن، وپاداشتیان گەلێک زۆرە، ئەگەر ئەنجامیان بدەیت ئەوا بەختەوەر دەبیت لە دونیا وقیامەتدا، ورزگارت دەبێت لە دۆزەخ، ودەچیتە بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿...فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَما الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ [آل عمران:١٨٥] واتە: ﴿...ئەوسا ئەوەی دوور خرایەوە لە

ئاگری دۆزەخ و خرایە بەهەشتەوە، ئەوە بەڕاستی سەرفراز بووە، ژیانی دونیاش بێجگە لەوەی کە ڕابواردنێکی خەڵەتێنەرە شتێکی تر نیە﴾.

****

مافی دووەم : مافی پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-

ئەم مافە گەورەترین مافی خوڵقێندراوەکانە، هیچ مافێک گەورەتر نیە لە مافی پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ [الفتح:٨] واتە: ﴿ئێمە تۆمان ڕەوانەکردووە -ئەی پێغەمبەر (صلى اللّه عليه وسلم)- کە شایەت و مژدەدەر و بەئاگاهێنەر بیت بۆ گرۆی ئادەمیزاد﴾، بۆیە واجبە خۆشویستنی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بخرێتە پێش خۆشویستنی هەموو خەڵکی تەنانەت نەفس ومنداڵ ودایک وباوکیش، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هیچ کەسێک لە ئێوە ئیمانی تەواو وکامڵ نابێت؛ هەتا ئەو کاتەی من خۆشەویستتر دەبم لە لای لە منداڵەکەی وباوکی وهەموو خەڵکی».

وله مافەکانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-: ڕێزگرتنی، وبەگەورەدانانی بەو شێوەیەی شایستەیە بەبێ زیادەڕەوی و بەبێ کورتڕەوی، وڕێزلێگرتنی لەژیانیدا ؛ ڕێزگرتنی سونەتەکەی وکەسایەتی بەخشندەیەتی، وڕێزگرتنی لەپاش مردنی ؛ ڕێزگرتنی سونەتەکەی وشەریعەتە دامەزراوەکەیەتی، هەرکەسێک ڕێزگرتن و بەگەورەدانانی هاوەڵانی بینیبێت بۆ پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەزانێت چۆن ئەو چاکەکار و بەشکۆیانە ئەوەی لەسەریان بووە جێبەجێیان کردووە دەرهەق بە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-.

عروەی کوڕی مەسعود کاتێک قورەیش ناردنیان بۆئەوەی گفتوگۆ لەگەڵ پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بکات لە باسی پەیماننامەی حودەیبیە ؛ پێیانی ووت: «چوومەتە لای پاشاکان -کیسرا وقەیسەر ونەجاشی- هیچ یەکێکم نەبینیوە هاوەڵانی بەگەورەی دابنێن هەروەکو چۆن هاوەڵانی موحەمەد ؛ موحەمەد بەگەورەدادەنێن، ئەگەر فەرمانێکیان پێبکات ؛ دەستبەجێ جێبەجێی دەکەن، وئەگەر دەسنوێژ بگرێت خەریکە شەڕ بکەن لەسەر پاش ماوەی ئاوی دەستنوێژی، وکاتێك قسەی بکردایە ئەوان دەنگیان نزم دەکردەوە، وڕاستەوخۆ سەیری نێوچاوانی ناکەن وەکو بەگەورەدانانێک بۆی».

بەم شێوەیە بەگەورەیان دادەنا -ڕەزای خوایان لێبێت- هەرچەندە خوای گەورە لەسەر ڕەوشتە جوان وبەخشندەکان خوڵقاندوویەتی، وکەسایەتیەکی ئاسان ونەرمونیانی هەبووە، ئەگەر دڵڕەق و وشک بووایە بەرامبەریان ئەوا لێی دوور دەکەوتنەوە.

ولە مافەکانی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- : بەڕاستدانانیەتی لەو شتانەی فەرموویەتی لە باسەکانی پێشوو و داهاتوو، وجێبەجێکردنی فەرمانەکانی، ودوورکەوتنەوە لە نەهی لێکراوەکانی، وباوەڕ بەوەی ڕێبازی ئەو باشترین ڕێبازە، وشەریعەتەکەی باشترین شەریعەتە، ونابێت هیچ شەریعەت وڕێکخستەیەک لە لایەن هەر کەسێکەوە بێت بخرێتە پێش شەریعەتەکەی ئەو. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [سورة النساء: ٦٥] واتە: ﴿نەخێر (وانیە کە خۆیان بە باوەڕدار نیشیان دەدەن) سوێند بەپەروەردگارت بڕوادار نین هەتاوەکو تۆ نەکەنە دادوەر لە هەر ئاژاوە و دووبەرەکیەکی نێوانیان دا ولە پاشان هەست نەکەن لە دەرونیاندا بەهیچ بێزارییەک دەربارەی ئەو بڕیارەی داوتە و ملکەچ ببن بەملکەچیەکی تەواو﴾، ودەفەرموێت: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ

اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ [آل عمران:٣١] واتە: ﴿(ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش دەوێت کەواتە دوای من بکەون تا خواش ئێوەی خۆش بوێت و لە گوناهەکانتان خۆش ببێت وە خوا لێخۆشبووی میهرەبانە﴾.

وله مافەکانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- : بەرگری کردن لە شەریعەت ورێبازەکەی هێندەی مرۆڤ لە هێز وتواناییدایە، وهێندەی حاڵەتەکە پێویست دەکات لە بەکارهێنانی چەک وکەرەستەی تر. ئەگەر دوژمن بە بەڵگە وگومانەوە هێرش بکات؛ ئەوا بەرگری کردن لێی بەزانست و ڕەتدانەوەی بەڵگە وگومانەکانیان دەبێت وڕوون دەکرێتەوە کە هیچ وپوچەڵن، وئەگەر بە چەک هێرش بکەن ئەوا بەرگری کردن لە شەریعەتەکەی بەهەمان شێوە دەبێت.

وناکرێت هیچ ئیماندارێک شتێکی ناڕەوا ببیستێت سەبارەت بە شەریعەتی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- یان کەسایەتی بەخشندەی، وبێدەنگ بێت لەسەر ئەمە لەگەڵ بوونی توانای بەرگری کردن.

****

مافی سێیەم: مافی دایک وباوک

هیچ کەسێک نکۆڵی ناکات لە فەزڵ وچاکەی دایک وباوک بەسەر منداڵەکانەوە، دایک وباوک هۆکاری بوونی منداڵەکانن، ومافی زۆر ومەزنیان هەیە بەسەریانەوە، ئەوان بەخێویان کردووە لەو کاتەی منداڵ وبچووک بووە، وماندووبوون لەپێناو ئیسراحەتی ئەو، وشەونخونیان کردووە بۆئەوەی بخەوێت، ودایک لە سکی هەڵیگرتووە، و لەسەر خۆراک وتەندروستی ئەو ژیاوە بۆماوەی نۆ مانگ، هەروەکو خوای گەورە ئاماژەی بۆ کردووە وفەرموویەتی: ﴿...حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ...﴾ [لقمان:١٤] واتە: ﴿...دایکی بە ئێش و ئازارو لاوازی و بێتاقەتیەکی زۆرەوە، (نۆ مانگ) هەڵی گرتووە...﴾، پاشان چاودێریکردنی وشیرپێدانی بەردەوام بۆ ماوەی دووساڵ لەگەڵ ماندووبوون وبارگرانی وناڕەحەتی، وباوکیش بەهەمان شێوە هەوڵدەدات بۆ دابیکردنی خەرجی وبژێوی ژیانت لەو کاتەی منداڵیت هەتاوەکو باڵغ دەبیت ودەتوانیت خۆت کار بکەیت، وپەروەردە وئاراستەت دەکات لەکاتێکدا تۆ سوود وزیانت نازانیت، بۆیە خوای گەورە فەرمانی بە منداڵەکان کردووە کە بەرامبەر دایک وباوکیان چاکەکار بن وسوپاسیان بکەن، بۆیە خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَوَصَّيْنَا الإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾ [لقمان:١٤] واتە: ﴿ئێمە فەرمانمانداوە بە ئادەمیزاد بە چاک ڕەفتاری لەگەڵ دایک و باوکیدا، دایکی بە ئێش و ئازارو لاوازی و بێتاقەتیەکی زۆرەوە، (نۆ مانگ) هەڵی گرتووە، لێگرتنەوەی شیریش لە دوای دوو ساڵ، فەرمانمان پێدا کە ئەی ئینسان سوپاسگوزاری منیش و دایک و باوکیشت بە، دڵنیابن کە گەڕانەوەتان هەر بۆ لای منە﴾.

وپەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا﴾ [الإسراء:٢٣] واتە: ﴿پەروەردگاری تۆ بڕیاریداوە

كە جگە لەو كەسی تر نەپەرستن، هەروەها بڕیاریداوە چاكەكاریش بن لەگەڵ دایك و باوكتاندا، هەر كاتێك یەكێكیان یان هەردووكیان بە پیری كەوتنە لای تۆ (تەنانەت) ئۆفیان لە دەست مەكەو (هەرگیز) پیایاندا هەڵمەشاخێ و هاواریان بەسەردا مەكە، بەردەوامیش قسەو گفتو گۆت لەگەڵیاندا با چاك و جوان و بەجێ بێت﴾.

مافی دایک وباوک لەسەر تۆ: چاكە كار بیت لەگەڵیاندا، ئەمیش بە قسە وكردەوە ومالْ ولاشە دێتە جێ، وفەرمانەكانیان جێبەجێ بكەیت ئەگەر سەرپێچی فەرمانی الله نەبێت، ولە شتێكدا زیانی بۆت نەبێت، بە لەسەرخۆیی قسەیان لەگەڵدا دەكەیت ورووت بەرامبەریان خۆش دەبێت، وبەخێویان دەكەیت بەو شێوەی شیاوە بۆیان، ونابێت بێزاری دەربڕیت كاتێک بەتەمەن ونەخۆش ولاواز دەبن، ونابێت ئەمە بەلاتەوە نارەحەت بێت؛چونكە تۆش وەكو ئەوانت لێدێت، وەكو ئەوان دەبیتە باوک، و بەتەمەن دەبیت لەلای منداڵەكانت -ئەگەر هەتا ئەو تەمەنە بمێنیت- وەكو ئەوان، وپێویسیت بە چاكەكاری منداڵەكانتە بەرامبەرت هەروەكو چۆن ئەوان پێویستیان بە چاكەكاری تۆ بوو، ئەگەر بەرامبەریان چاک بووی ئەوا چاوەڕوانی پاداشتی زۆر وگەورە بكە، وپاداشت هاوشێوەی كردەوەیە، زۆرجار هەركەسێک بەرامبەر دایک وباوكی چاک بێت ؛ ئەوا منداڵەكانیشی بەرامبەری چاک دەبن، وزۆرجار هەركەسێک بەرامبەر دایک وباوكی خراپ بێت ؛ ئەوا منداڵەكانیشی بەرامبەری خراپ دەبن، هەرچی بچنیت ئەوە دەدووریتەوە.

خوای گەورە پلەیەكی بەرز وگەورەی داناوە بۆ مافی دایک وباوک بەشێوەیەک مافی ئەوان لەدوای مافی خوای گەورە ومافی پێغەمبەرەكەی دێت -صلى الله عليه وسلم-، بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...﴾ واتە: ﴿(ئەی خەڵكینە) تەنها خوا بپەرستن و هیچ جۆرە شەریک و هاوەڵێكی بۆ بڕیار مەدەن و چاكەكار بن

لەگەڵ دایک و باوکتان...﴾ [النساء: ٣٦]، وپەروەردگار فەرموویەتی: ﴿...أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾ [لقمان:١٤] واتە: ﴿...سوپاسگوزاری منیش و دایک و باوکیشت بە، دڵنیابن کە گەڕانەوەتان هەر بۆ لای منە﴾، وپێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- چاکەکاری بەرامبەر دایک وباوکی خستووەتە پێش جیهاد کردن لەپێناو خوای گەورە، هەروەکو لە فەرموودەی عبداللەی کوڕی مەسعودەوە -ڕەزای خوای لێبێت- هاتووە، دەڵێت: پرسیارم لە پێغەمبەر -صلی اللّٰه علیه وسلم- کرد: چی کردەوەیەک خۆشەویستترینە لای خوای گەورە؟ فەرمووی: «نوێژ کردن لە کاتی خۆی»، ووتم: پاش ئەوە چی؟ فەرمووی: «چاکەکاری بەرامبەر دایک وباوک» ووتم: پاش ئەوە چی؟ فەرمووی: «جیهاد وتێکۆشان لە پێناو خوای گەورە» [رواه البخاري ومسلم]، ئەمیش بەڵگەیە لەسەر گرنگی مافی دایک وباوک کە زۆرێک لە خەڵکی پشتگوێیان خشتووە، وتووشی خراپەکاری وپچڕانی پەیوەندی بوون بەرامبەر دایک وباوکیان، وپێت سەیرە کەسی وا هەیە کە پێی وایە دایک وباوکی هیچ مافێکیان بەسەریەوە نیە، ولەوەیە بەکەم سەیریان بکات وخۆی بەگەورەتر بزانێت بەسەریانەوە، وهاوشێوەی ئەم کەسە پاداشتی کردەوەکەی وەردەگرێت زوو یان درەنگ بێت.

****

مافی چوارەم: مافی منداڵەکان

کاتێک دەڵێین منداڵ مەبەستمان کوڕ وکچەکانە، ومافەکانی منداڵ زۆرن، ولە گرنگترینیان: پەروەردەکردن؛ ئەمیش بریتیە لە پەروەردەکردنیان لەسەر دینداری ورەوشتی جوان لە نەفسیاندا هەتاوەکو خۆیان تەواو گرنگی پێدەدەن، خوای گەورە دەفەرمویێت: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ...﴾ [التحريم:٦] واتە: ﴿ئەی ئەو کەسانەی کە باوەڕتان هێناوە خۆتان و ماڵ ومنداڵەکانتان بپارێزن لە ئاگرێك کە سووتەمەنیەکەی خەڵکی و بەردە...﴾، وپێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرمویێت: «هەمووتان بەرپرسیار وسەرپەرشتیارن، وهەریەکێکتان بەرپرسیارە بەرامبەر ژێردەستەکەی: دەسەڵاتدار بەرپرسیارە، وپیاو بەرپرسیارە لەسەر خێزانەکەی..».

منداڵەکان سپاردەن لە گەردنی دایک وباوک، بەرپرسیارن لەسەریان لەڕۆژی قیامەت، وبەرپرسیارن لە پەروەردەکردنیان لەسەر پەروەردەی ئاینی ورەوشتی جوان وئەمە دەبێتە هۆی جێبەجێکردنی ئەرکی دایک وباوک بەرامبەر نەوەکانیان ورزگاریان دەبێت لە لێپرسینەوەی سەخت، ومنداڵەکان چاک دەبن، ودەبنە هۆی ئارامی وبەختەوەری بۆ دایک وباوک لە دونیا وقیامەتدا، وپەروەردگار دەفەرمویێت: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ [الطور:٢١] واتە: ﴿جا ئەوانەی باوەڕیان هێناوە و نەوەکانیشیان بەئیمان و باوەڕەوە شوێنیان کەوتوون، ئەوانەلەبەهەشتدا پێک شاد دەکەینەوە (تا کامەرانی و خۆشییان زیاتر بێت)، وەنەبێت ئەوانەی کەپلەی بەرزیان دەستکەوتووە دایان بەزێنین بۆ پلەی نزمتر، چونکەئێمە پاداشتی کردەوەی کەس کەم ناکەینەوە (ئەگەر زیادی نەکەین) لەهەمان کاتدا هەرکەسەبارمتەی کردەوەی خۆیەتی﴾، کاتێک پەروەردگار دەفەرمویێت: ﴿وَمَا أَلَتْنَاهُم: چونکە ئێمە پاداشتی کردەوەی کەس کەم ناکەینەوە﴾ ؛ مەبەست

ئەوەیە كاتێک منداڵەكانیان پلەیان بەرز دەكرێتەوە لە بەرامبەر كەمكردنی پاداشتی دایک وباوكیان نیە، وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «گەر ئادەمیزاد مرد لە كردەوەكەی دادەبڕێت، مەگەر لەسێ شت نەبێت: خێرێكی بەردەوام، یان زانستێک بڵاو بكاتەوە سوودی لێوەربگیرێ لەپاش خۆی، یان منداڵێكی چاك -لە دوای خۆی- دوعای خێری بۆ بكات»، پەروەردەكردنی منداڵ لەسەر پەروەردەیەكی چاک ؛ بەرهەمەكەی ئەوەیە منداڵەكە بەسوود دەبێت بۆ دایک وباوكی تەنانەت لەپاش مردنیان.

زۆرێک لە دایک وباوكەكان گرنگی بەم مافە گەورەیە نادەن، بۆیە منداڵەكانیان پشتگوێ خستووە و لەبیریان كردوون، هەروەكو ئەوە وابێت هیچ بەرپرسیار نین لەسەریان، ناپرسن بۆ كوێ دەچن؟! وكەی دێنەوە بۆ ماڵ؟! وناپرسین كێ هاوڕێ وهاوەڵیانە؟! وئاراستەیان ناكەن بۆ خێر وچاكە، ونەهیان لێناكەن لە شەڕ وخراپە.

سەیرە ئەوان بەپەرۆشن لەسەر پارە وسامانەكانیان بە پاراستنی وگەشەكردنی، وشەونخونی دەكەن بۆئەوەی بەرهەمدار بێت، ئەگەرچیش زۆرجار ئەوان گەشە بە سامانەكانیان دەدەن بۆ بەرژەوەندی خەڵكی تر، بەڵام هیچ گرنگی نادەن بە منداڵەكانیان، لەكاتیكدا پاراستنی ئەوان باشتر وچاكترە لە دونیا وقیامەتدا، هەروەكو چۆن واجبە لەسەر باوک خواردن وخواردنەوە وپۆشاک دابین بكات بۆ منداڵەكانی، بەهەمان شێوە واجبە لەسەری ببێتە هۆكار بۆ زیندووكردنەوەی دڵی منداڵەكانی بە زانست وئیمان، ودەبێت لاشەیان داپۆشێت بە پۆشاكی تەقوا چونكە ئەمە خێرترینە.

ولە مافەكانی منداڵ : خەرجیان لەسەر بكات بە چاكە و بەبێ زیادەڕەوی وبە بێ كورتڕەوی، چونكە ئەمە واجبی منداڵەكانە لەسەری، وسوپاسگوزاریە بۆ نیعمەتەكانی خوای گەورە لەوەی پێی بەخشیووە لە ماڵ وسامان، چۆن ڕێگری خەرجیان لێدەكات لەژیانیدا، وڕەزیل دەبێت

دەرهەقیان؛ چونکە لەهەموو حاڵەتێکدا بۆ ئەوان کۆی دەکاتەوە، بۆیە بەزۆر دەیبەن لەپاش مردنی ؟! وئەگەر ڕەزیلی بکات لەسەریان لەوەی کە واجبە ئەوا منداڵەکان بۆیان هەیە لە سامانەکەی ببەن بە پێی پێویستی بەشێوازێک زەرەری پێنەگەیەنن، هەروەکو چۆن پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەتوای بۆ هیندی کچی عوتبە دا -ڕەزای خوای لێبێت-.

وله مافەکانی منداڵ: هیچ یەکێکیان نەخاتە پێش ئەوانی تر لە بەخشین ودیاریەکان، نابێت ببەخشێت بەهەندێک لە منداڵەکانی وئەوانی تر بێبەش بکات، ئەمە ستەمە، وخوای گەورە ستەمکارانی خۆشناوێت، ئەمە دەبێتە هۆی نارەحەتبوونی بێبەشکراوان، وهەڵگیرسانی دوژمنایەتی دژ بە ئەوانەی پێیان بەخشراوە، ولەوەیە ببێتە هۆی دوژمنایەتی لەنێوان بێبەشکراوان ودایک وباوکدا، وهەندێک لە خەڵکی یەکێک لە منداڵەکانی دەخاتە پێش ئەوانی تر چونکە چاکەکار وبەسۆزە بەرامبەر دایک وباوکی، بۆیە ئەو تایبەت دەکەن بە بەخشین ودیاریەکان؛ چونکە چاکەکارە، بەڵام ئەمە بیانوو نیە بۆ تایبەتکردنی ئەو، چونکە ئەوەیان چاکەکارە نابێت بەتایبەت دیاری پێبدرێت بەهۆی ئەوەی چاکەکارە؛ چونکە پاداشتی چاکەکاربوون لەلای خوای گەورەیە، وتایبەتکردنی دەبێتە هۆی ئەوەی تووشی عوجب وسەرسامبوون بێت بە نەفسی، وپێی وابێت فەزڵی هەیە بەسەر دایک وباوکی، وئەوانی تر دوور دەکەونەوە وبەردەوام دەبن لەسەر خراپبوونیان، پاشان ئێمە نازانین لەوەیە حاڵ بگۆڕێت، چاکەکار ببێتە خراپەکار و بەپێچەوانەوە، دڵەکان بەدەستی خوای گەورەن ؛ هەرچۆنێک بیەوێت ئاراستەیان دەکات.

لە هەردوو سەحیحدا [بخاري ومسلم]دا هاتووە، لە نوعمانی کوڕی بەشیرەوە -ڕەزای خوایان لێبێت- دەڵێت: باوکی غوڵامێکی -خزمەتکاری- پێی بەخشی، وباوکی ئەمەی بۆ پێغەمبەری خودا باسکرد -صلى الله عليه وسلم-، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «ئایا ئەمەت

بەخشیووە بە هەموو منداڵەكانت؟»، باوكی ووتی : نەخێر، ئەویش فەرمووی: «كەواتە وەریبگرەوە -بەخشینەكە-»، ولە گێڕانەوەیەكدا: «تەقوای خوا بكەن -لە خوا بترسن-، ودادپەروەر بن لە نێوان منداڵەكانتان»، ولە گێڕانەوەیەكی تردا: «یەكێكی تر بكە بە شاهێد لەسەر ئەمە، چونكە من شاهێدی نادەم لەسەر ستەمكردن»، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- پێشخستنی هەندێك لە منداڵەكانی بەسەر ئەوانی تردا ؛ بە زوڵم وستەم وەسفی كردووە، وستەم كردنیش حەرامە.

بەڵام ئەگەر هەندێك شت ببەخشێت بەئەوەیان كە پێویستیەتی، ودووەم پێویستی نیە، وەكو ئەوەی یەكێك لەمنداڵەكان پێویستی بە پێداویستی خوێندن یان چارەسەر یان هاوسەرگیری بێت، ئەوا ئاساییە ئەو تایبەت بكات بەدابینكردنی ئەو شتەی پێویستیەتی؛ چونكە ئەم تایبەت كردنە بەهۆی پێویستیەوەیە، بۆیە وەكو مەسرەف بۆ كردنی وایە.

هەركاتێك باوك ئەوەی لەسەریەتی لە واجب جێبەجێی كرد دەرهەق بە منداڵەكانی لە پەروەردە وخەرجكردن، ئەوا زۆرجار منداڵەكانیش بەهەمان شێوە چاكەكار دەبن بەرامبەری، ومافەكانی جێبەجێ دەكەن، وهەركاتێك باوك كەمتەرخەم بێت لەوەی واجبە لەسەری ئەوا شایستەی سزادانە، ئەمیش بەوەی منداڵەكانی مافەكانی پشتگوێ بخەن، وسزا دەدرێت هاوشێوەی كەمتەرخەمبوونەكەی، چی بچنیت ئەوە دەدووریتەوە.

****

مافی پێنجەم : مافی خزمەكان

ئەو نزیكەی پەیوەندی خزمایەتی لەگەڵ تۆدا هەیە وەكو -برا ومام وخاڵ ومنداڵەكانیان، وهەركەسێك كە پەیوەندی نزیك وخزمایەتی هەیە لەگەڵت- مافی خزمایەتی هەیە بەپێی نزیكبوونی لێتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: واتە: ﴿وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ...﴾ [الإسراء:٢٦] واتە: ﴿مافی خزم و دۆستان بەجێ بهێنە و پەیوەندیەكان (لە چوار چێوەی شەرعدا چاودێری بكە)...﴾، ودەفەرموێت: ﴿وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى...﴾ [النساء:٣٦] واتە: ﴿(ئەی خەڵكینە) تەنها خوا بپەرستن و هیچ جۆرە شەریك و هاوەڵێكی بۆ بڕیار مەدەن و چاكەكار بن لەگەڵ دایك و باوكتان و خزماندا...﴾، واجبە لەسەر هەموو خزمێك پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت بە چاكە ئەمیش بەڕێزلێگرتنی، وسوود پێگەیاندنی لاشەیی ودارایی، بەپێی ئەوەی داواكراوە لە نزیكبوونی وپێویستی، ئەمە داواكراوە لەڕوانگەی شەریعەت وئەقڵ وفیترەتەوە.

بەڵگەی زۆر هاتووە لەسەر ئامۆژگاری وهاندان بۆ گەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی ئەمیش كەسی نزیك دەگرێتەوە، لە هەردوو سەحیحدا هاتووە لە ئەبی هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- كە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «خودا بوونەوەرەكانی دروستكرد، كاتێك خوڵقاندنیان تەواو بوو، ڕەحم (پەیوەندی خزمایەتی) هەستا، ووتی: ئەمە پەناگەی كەسێكە كە پەنا دەگرێت لە پچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی، خودا فەرمووی: «ئایا ڕازی دەبیت ئەگەر پەیوەندیم هەبێت لەگەڵ ئەو كەسەی پەیوەندی تۆ دەگەیەنێت، وپەیوەندی بپچڕێنم لەگەڵ ئەو كەسەی پەیوەندی تۆ دەپچڕێنێت»، ووتی: بەڵێ، ئەی پەروەردگار، خودا فەرمووی: «دەی بڕیار بێت ئەوە بۆ تۆ بێت». پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: بیخوێننەوە ئەگەر ویستتان: {فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ} واتە: {جا ئایا ئێوە بەتەمان (ئەی ناپاكان) ئەگەر پشت هەڵبكەن

(لە ئیسلام وجیهاد) ولە زەویدا ئاژاوە وخراپە بەرپا بكەن وهەرچی پەیوەندی خزمایەتیە بیپچڕێنن}». وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرمویێت: «هەركەسێک باوەڕی بە خوا ورۆژی قیامەت هەیە با پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت».

زۆرێک لە خەڵكی ئەم مافەیان پشتگوێ خستووە، وكەمتەرخەمن تێیدا، كەسی وا هەیە هیچ پەیوەندی نیە لەگەڵ خزمەكانی، نە بە ماڵ و نە بە ڕەوشتی جوان ونە بە ڕێزگرتن، ڕۆژ ومانگ دەڕوات ونەیانی بینیووە، وسەردانیانی نەكردووە، وخۆشەویستیان زیادی نەكردووە بەدیاری بەخشین، هیچ ناڕەحەتی وپێویستیەكی لەسەریان لانەداوە، بەڵكو لەوەیە بەرامبەریان خراپ بووبێت بە قسە یان كردەوە، یان هەردوویان، پەیوەندی بە كەسی دوورەوە هەیە بەڵام پەیوەندی پچڕاندووە لەگەڵ خزمەكانی.

خەڵكی وا هەیە ئەگەر خزمەكانی پەیوەندی پێوە بكەن وسەردانی بكەن ؛ ئەویش بەو شێوەیە دەبێت، بەڵام كە ئەوان پەیوەندیان پچڕان ئەمیش دەیپچڕێنێت، ئەمە لەڕاستیدا پەیوەندی خزمایەتی نەگەیاندووە، بەڵكو هاوشێوەی بەرامبەر چاكەی كردەوە، ئەمیش بەرامبەر خزم وكەسی تریش ڕوودەدات، چونكە چاكەدانەوەی بەرامبەر تایبەت نیە بە خزم وكەسی نزیک، وئەو كەسەی پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنێت لەهەقیقەتدا ئەوەیە كە لەپێناو خوای گەورە بیگەیەنێت، وگوێ نەدات بەوەی ئایا ئەوان پەیوەندی دەگەیەنن یان نا، هەروەكو لە [صحيح البخاري]دا هاتووە لە عبداللەی كوڕی عەمرو -ڕەزای خوایان لێبێت- كە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرمویێت: «ئەوە خزم ودۆستی ڕاستەقینە نیە كە چاكە بە چاكە دەداتەوە، بەڵام خزم ودۆستی ڕاستەقینە ئەو كەسەیە كە ئەگەر بەرامبەرەكەی پەیوەندی خزمایەتی پچڕاند ئەو هەر پەیوەندیەكە دەگەیەنێت».

پیاوێک پرسیاری لە سەروەرمان کرد ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا، من کەسانێکی نزیک وخزمم هەیە، من پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنم بەڵام ئەوان دەیپچڕێنن، ومن بەرامبەر ئەوان چاکم بەڵام ئەوان بەرامبەر من خراپن، ولە سەریان ئارام دەگرم وئەوان خراپە دەکەن بەرامبەرم، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- پێی فەرموو: «ئەگەر بەو شێوە بیت کە باست کرد، وەکو ئەوە وایە لمیان دەرخوارد بدەیت، وبەردەوام لە لایەن خوای گەورەوە یارمەتی وپشتیوانیت بۆ هەیە لە بەرامبەر ئەوان ئەگەر تۆ هەر بەو شێوەیە بیت» [رواه مسلم].

ئەگەر لە گەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی هیچ شتێک نەبێت جگە لەوەی کە الله پەیوەندی دەگەیەنێت لە دونیا وقیامەتدا ؛ بە ئەوانەی پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنن، بە هۆکاری گەیاندی خزمایەتی ؛ الله ڕەحمی پێدەکات وکارەکانی بۆ ئاسان دەکات، وناڕەحەتیەکانی لەسەر لادەدات، وگەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی دەبێتە هۆی نزیکبوونەوەی ئەندامانی خێزان لەیەکتر، وخۆشەویستی وسۆزیان لەسەر یەک زیاد دەبێت، ویارمەتی یەکتر دەدەن لەکاتی سەختی وناڕەحەتی، وبەختەوەری وئاسوودەیی دێتە دی ؛ چونکە ئەمە جێبەجێکراوە وزانراوە، وهەموو ئەم سوودانە پێچەوانە دەبێتەوە ئەگەر پەیوەندی بپچڕێنێت و لەیەکتر دووربن.

****

مافی شەشەم :مافی هاوسەرەکان (ژن ومێرد)

هاوسەرگیری شوێنەواری گرنگ، وزۆر ئەرکی داواکراوی تێدایە، چونکە پەیوەندیە لەنێوان ژن ومێردەکەی، هەریەکەیان مافی هەیە بەسەر ئەوی ترەوە: مافی لاشەیی وکۆمەڵایەتی ودارایی.

بۆیە پێویستە لەسەر هەریەک لە هاوسەرەکان بەچاکە مامەڵە لەگەڵ ئەوی تردا بکات، ودەبێت ئەو مافەی واجبە لەسەری جێبەجێی بکات بە لێبووردەیی وئاسانی بەبێ ناچارکردنی بەرامبەر و بەبێ دواخستن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿...وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...﴾ [النساء:١٩] واتە: ﴿...هاوژینییان بەجوانی لەگەڵدا بەرنەسەر...﴾، وخوای گەورە دەفەرموێت: ﴿...وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ...﴾ [البقرة:٢٢٨] واتە: ﴿...ژنان مافیان هەیە بەسەر پیاوانەوە بەوێنەی ئەو مافانەی کە بۆ پیاوانە لەسەر ژنان بەگوێرەی باو و نەریتێک کە پەسەندە لە ئیسلامدا و پیاوان بەسەر ئافرەتانەوە یەک پلەیان هەیە (ئەویش دەسەڵاتی گێڕانەوەی ژنەکانیانە لەکاتی تەڵاقی ڕەجعیدا)...﴾، واجبە لەسەر ئافرەت مافەکانی مێردەکەی جێبەجێ بکات.

ئەگەر هەردووکیان مافە واجبەکانی جێبەجێ کرد دەرهەق بەئەوی تر ئەوا ژیانێکی بەختەوەر دەژین، وپەیوەندی وجوان مامەڵەییان بەردەوام دەبێت، وئەگەر بە پێچەوانەوە بێت ئەوا ناکۆکی ولێکترازان دروست دەبێت، وژیانی هەردوویان نارەحەت دەبێت.

دەقی زۆر هاتووە سەبارەت بە جوان مامەڵەکردن لەگەڵ ئافرەت، ورەوچاوکردنی حاڵی، وکامڵی حاڵ ومامەڵە ؛ شتێکی مەحاڵە، چونکە پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- فەرموویەتی: «ئامۆژگاریتان دەکەم بە نەرم ونیانی مامەڵەکردن لەگەڵ ئافرەتدا؛ چونکە ئافرەت لە پەراسوو دروستکراوە، وچەماوەترین بەشی پەراسوو بەشی سەرەوەیەتی، ئەگەر هەوڵبدەیت ڕێکی بکەیتەوە دەیشکێنیت، وئەگەر وەکو خۆی جێی

بهێڵیت؛ ئەوا هەر بە چەماوەیی دەمێنێتەوە، بۆیە بە نەرم ونیانی مامەڵە لەگەڵ ئافرەتدا بكەن»، وله گێڕانەوەیەكدا: «ئافرەت لە پەراسوو دروستكراوە، وبۆ تۆ ڕێک وكامڵ نابێت لەهەموو حاڵەتێكدا، وئەگەر چێژی لێوەربگریت، ئەوا چێژی لێوەردەگریت وچەماوەیی هەر تێدایە، وئەگەر هەوڵبدەیت ڕێكی بكەیتەوە دەیشكێنیت، وشكاندنەوەی بریتیە لە تەڵاقدانی»، وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «با هیچ پیاوێكی ئیماندار ڕقی لە ئافرەتێكی ئیماندار نەبێتەوە، ئەگەر ڕقی لە ڕەوشتێكی بێت؛ ئەوا ڕەوشتێكی تری لە لا پەسەندە» [رواه مسلم]، لەم فەرموودەیەدا: پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ڕێنموێنی ئومەتەكەی دەكات سەبارەت بە چۆنیەتی مامەڵەكردنی پیاو لەگەڵ ژنەكەی؟ وپێویستە پیاو بەختەوەر بێت لەگەڵ خێزانەكەی بەوەی هەیە؛ چونكە سروشتی ئافرەت وایە كامڵ نیە، بەڵكو هەر لاریەكی تێدا دەبێت، وپیاو تەنها ئەو كاتە دەتوانێت چێژی لێوەربگرێت ئەگەر لەسەر سروشتی خۆی مامەڵەی لەگەڵدا بكات كە لەسەری دروستكراوە.

لەم فەرموودانەوە ئەم سوودە وەردەگرین: پێویستە پیاو بەراوردی چاكە وخراپەكانی ژنەكەی بكات، ئەگەر ڕقی لە ڕەوشتێكی بێت ئەوا ڕەوشتێكی تری هەیە كە پێی ڕازیە، ونابێت تەنها بەچاوی تورەیی وڕەقەوە سەیری بكات.

زۆرێک لە هاوسەرەكان ژیانی كامڵیان دەوێت لەهاوسەرەكانیان، وئەمە شتێكی مەحاڵە، ئەگەر ئەمە مەبەستیان بێت ئەوا دەكەنەوە نێو نارەحەتی وتاڵی ژیانەوە وناتوانن چێژ وەربگرن لە هاوسەرەكانیان، ولەوەیە ئەمە ببێتە هۆی تەڵاقدان، هەروەكو پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرموویەتی: «وئەگەر هەوڵبدەیت ڕێكی بكەیتەوە دەیشكێنیت، وشكاندنەوەی بریتیە لە تەڵاقدانی» ؛ بۆیە پێویستە لەسەر مێرد ئاسانكار

بێت وچاوپۆشی لە هەندێک شت بکات دەرهەق بە خێزانەکەی ئەگەر سەبارەت بە ئاین وشەرەف نەبێت.

لە مافەکانی ژن لەسەر مێرد: ئەوەی لەسەری واجبە جێبەجێی بکات بۆی لە خەرجکردن ودابینکردنی خواردن وخواردنەوە وشوێنی نیشتەجێبوون وهتد؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿...وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...﴾ [البقرة:٢٣٣] واتە: ﴿...پێویستە لەسەر ئەو کەسەی خاوەنی منداڵەکەیە (واتە باوکی یان بەخێوکاری) ڕزق و ڕۆزی و پۆشاک بە شێوەیەکی جوان و پەسەندی ئایین ئامادە بکات...﴾، وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «وئەوان -ژنەکانتان- پێویستە لەسەرتان ڕزق وپۆشاکیان بۆ دابین بکەن بەشێوەیەکی چاک -بە جوانی وپەسەندکراو لە ئایندا-»، پرسیار لە پێغەمبەری خودا کرا -صلى الله عليه وسلم- : ئایا مافی خێزانی یەکێک لە ئێمە چییە لەسەرمان؟ ئەویش فەرمووی: «خۆراکی پێببەخشیت ئەگەر خۆت خۆراکت خوارد، وجلی پێببەخشیت ئەگەر خۆت جلت لەبەرکرد -یان پارەی پێببەخشیت ئەگەر پەیدات کرد-، وبە لێدان لە دەموچاوی نەدەیت، وپێی نەڵێیت خوا ڕووت ڕەش بکات -وجوێنی پێنەدەیت-، وقسەی لەگەڵ دانەبڕیت (هەجری نەکەیت -بەجێی نەهێڵیت-) مەگەر تەنها لە نێوماڵدا نەبێت» [رواه أبو داود].

لە مافەکانی ژن لەسەر مێردەکەی: دادپەروەر بێت لەنێوان ئەو وهەوێکەی ئەگەر ژنێک زیاتری هەبوو، دادپەروەر بێت لەنێوانیان لەڕوانگەی خەرجی ونیشتەجێبوون وشەومانەوە وهەموو ئەوەی تێیدا دەتوانێت دادپەروەر بێت، ئەگەر لە یەکێک لەو شتانەی کە دەتوانێت تێیدا دادپەروەر بێت مەیلی بۆ لای یەکێکیان زیاتر بێت ؛ ئەمە لە تاوانە گەورەکانە، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەرکەسێک دوو ژنی هەبێت مەیلی بۆ لای یەکێکیان زیاتر بێت؛ ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا دێت و

لایەكی لاشەی لارە». بەڵام ئەوەی ناكرێت دادپەروەری تێدا جێبەجی بكرێت؛ وەكو خۆشەویستی وئارامی نەفس، لەمەدا گوناهبار نابێت؛ چونكە لەتوانایدا نیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ...﴾ [النساء:١٢٩] واتە: ﴿هەرگیز ئێوە ناتوانن لە نێوان هاوسەرەكانتاندا دادپەروەرانە ڕەفتار بكەن، لە كاتێكدا ئەگەر زۆریش سوور بن لەسەری...﴾.

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- ئەوەی لەتوانایدا بووایە بە دادپەروەری دابەشی دەكرد لەنێوان خێزانەكانی، ودەیفەرموو: «خودایە ئەمە بەشكردنی منە لەوەی لە توانامدایە، بۆیە لۆمەم مەكە لەوەی لە توانای تۆدایە ولە توانای مندا نیە»، بەڵام ئەگەر یەكێكیان پێش بخات لەڕوانگەی شەو مانەوە لە لای ؛ بەڕەزامەندی ئەوی تر یان ئەوانی تر ئەوا ئاساییە، وەكو مانەوەی پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- لەگەڵ عائیشە لە شەوی سەودەدا چونكە سەودە شەوەكەی خۆی بەخشی بە عائیشە، وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- لەو نەخۆشیەی تێیدا وەفاتی كرد ؛ پرسیاری دەكرد: «من بەیانی لە كوێم؟ من بەیانی لە كوێم؟»، خێزانەكانی ئیزنیان پێدا بەوەی لە هەرشوێنێك دەیەوێت بمێنێتەوە، بۆیە لە ماڵی عائیشە بوو كاتێك كۆچی دوایی كرد.

سەبارەت بە مافەكانی مێرد لەسەر ژن گەورەترە لە مافەكانی ئەو لەسەر مێردەكەی، چونكە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿..وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ..﴾ [البقرة:٢٢٨] واتە: ﴿..ژنان مافیان هەیە بەسەر پیاوانەوە بەوێنەی ئەو مافانەی كە بۆ پیاوانە لەسەر ژنان بەگوێرەی باو و نەریتێك كە پەسەندە لە ئیسلامدا و پیاوان بەسەر ئافرەتانەوە یەك پلەیان هەیە (ئەویش دەسەڵاتی گێڕانەوەی ژنەكانیانە لەكاتی تەڵاقی ڕەجعیدا)..﴾، وپیاو سەرپەرشتیاری ئافرەتە، وبەرژەوەندیەكانی بۆ جێبەجێ دەكات وپەروەردە وئاراستەی دەكات، هەروەكو خوای گەورە

دەفەرموێت: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ...﴾ [النساء:٣٤] واتە: ﴿پیاوان سەرپەرشتیارن بەسەر هاوسەرەكانیانەوە، ئەمەش بەهۆی ڕێزو زیادە ئەركێكەوە كە خوا داویەتی بەهەندێك بەسەر هەندێكی تردا (سەرەڕای ئەوەی كە)پیاوان لەماڵ و سامانیان خەرج دەكەن (لە پێناوی ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانی ئافرەتاندا)...﴾.

لە مافەكانی مێرد لەسەر ژنەكەی: گوێڕایەڵی بكات ئەگەر سەرپێچی فەرمانی خوای گەورە نەبێت، وبیپارێزێت لە نهێنی وسامانەكەیدا، و پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- فەرموویەتی: «ئەگەر فەرمانم بكردایە یەكێك سوجدە بۆ یەكێكی تر ببات؛ ئەوا فەرمانم دەكرد بە ئافرەت كە سوجدە بۆ مێردەكەی ببات». وپێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «ئەگەر پیاوێك خێزانەكەی بانگ بكات بۆ سەرجێگایی كردن (جیماع كردن) وئافرەتەكە ڕەتی بكاتەوە، وپیاوەكە شەوی بەسەردا بێت ولێی توڕەبێت؛ ئەوا فریشتەكان نەفرەت لەو ئافرەتە دەكەن هەتا بەیانی بەسەردا دێت».

ولە مافەكانی مێرد لەسەری: نابێت كردەوەیە بكات ببێتە هۆی لەدەستدانی كامڵی چێژوەرگرتن ئەگەرچیش كردەوەكە پەرستنێكی سونەت بێت؛ چونكە پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «حەڵاڵ نیە بۆ ئافرەت ڕۆژوو بگرێت لەكاتێكدا پیاوەكەی ئامادەیە مەگەر بەئیزنی ئەو نەبێت، ونابێت ئیزن بدات بە هاتنی كەسێك بۆ نێو ماڵی مەگەر پاش ئیزنی ئەو نەبێت».

پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- یەكێك لەهۆكارەكانی چوونە بەهەشتی ئافرەتی ڕوونكردووەتەوە ئەویش ئەوەیە مێردەكەی لێی ڕازی بێت، لە [الترمذي]دا هاتووە لە ئوم سەلەمەوە -ڕەزای خوای لێبێت-

کە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەر ئافرەتێک بمرێت ومێردەکەی لێی ڕازی بێت ؛ دەچێتە بەهەشتەوە».

****

مافی حەوتەم : مافی فەرمانڕەوا وخەڵکی -فەرمانپێکراو-

فەرمانڕەوا -کاربەدەست-: ئەوانەن کە کاروباری مسوڵمانان بەدەستی ئەوانە، ئەگەر فەرمانڕەوایی گشتی بێت وەکو سەرۆکی یەکەم لە وڵاتدا، یان سەرۆکایەتی تایبەت وەکو بەڕێوبەری فەرمانگەیەک یان کارێکی دیاریکراو، وهەموویان مافیان هەیە واجبە لەسەر خەڵکی -فەرمانپێکراوەکان: ژێردەستەکانیان- جێبەجێیان بکەن، وهەروەها ژێردەستەکانیان مافیان هەیە لەسەریان دەبێت فەرمانڕەواکان جێبەجێی بکەن.

مافەکانی فەرمانپێکراوەکان لەسەر فەرمانڕەواکانیان: ئەو سپاردەی خوای گەورە پێیانی سپاردووە وپابەندیانی کردووە پێی ؛ دەبێت جێبەجێی بکەن، لە ئامۆژگاری بۆ خەڵکی وپەیڕەوکردنی مەنهەجێکی دامەزراو کە بەرژەوەندی دونیا وقیامەتی ئەوانی تێدایە. ئەمیش بە شوێنکەوتنی ڕێبازی ئیمانداران، کە ئەو ڕێبازەیە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- لەسەری بووە؛ چونکە مایەی بەختەوەریە بۆ خۆی وخەڵکی، ودەبێتە هۆی ڕازیبوونی فەرمانپێکراوەکان لە فەرمانڕەواکانیان، ودامەزراندنی پەیوەندیەکی پتەوە لەنێوانیان، وهەروەها ملکەچبوون بۆ فەرمانەکانیان وپاراستنی ئەو سپاردانەی پێیان دەسپێرن، هەرکەسێک تەقوادار بێت ولە خوای گەورە بترسێت ؛ هەیبەتدار دەبێت لەلای خەڵکی، وهەرکەسێک مەبەستی ڕەزامەندی خوای گەورە بێت ؛ ئەوا چاوی لەدەستی خەڵکی نابێت وخەڵکیش لێی ڕازی دەبن، چونکە دڵەکان بەدەستی خوای گەورەیە چۆن بیەوێت ئاڕاستەی دەکات.

سەبارەت بە مافی فەرمانڕەواكان لەسەر خەڵكی -فەرمانپێكراوەكان-:

ئامۆژگاری كردنیان لەو فەرمان وئەركانەی پێیان دەسپێردرێت، وبیرهێنانەوەیان ئەگەر تووشی بێئاگایی وكەمتەرخەمی بوون، ونزا كردن بۆیان ئەگەر لە هەق وڕاستی لایان دا، وجێبەجێكردنی فەرمانەكانیان ئەگەر سەرپێچی فەرمانی خوای گەورە نەبێت؛ ئەگەر هەردوولا بەم شێوەیە بن ئەوا دەوڵەت وفەرمانگە وكار دامەزراو وڕێک دەبێت، وسەرپێچیكردنیان دەبێتە هۆی تەشەنەكردنی پشێوی وخراپبوونی هەموو شتێک، بۆیە خوای گەورە فەرمانیكردووە بە گوێڕایەڵیكردنی وگوێڕایەڵیكردنی پێغەمبەرەكەی وگوێڕایەڵیكردنی فەرمانڕەواكان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ...﴾ [النساء:٥٩] واتە: ﴿ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، فەرمانبەردارو گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرو فەرمانڕەواكان بكەن كە لە خودی خۆتانن (لە بیروباوەڕو پابەندیدا)...﴾، وپێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «پێویستە لەسەر مسوڵمان گوێڕایەڵ بێت وفەرمانەكان جێبەجێبكات لە هەرشتێک پێی خۆش بێت یان پێی ناخۆش بێت، مەگەر فەرمانی پێبكرێت بە ئەنجامدانی تاوانێک؛ ئەگەر فەرمانی پێكرا بە ئەنجامدانی تاوانێک ئەوا نابێت گوێڕایەڵ بێت ونابێت فەرمانەكە جێبەجێبكات» [متفق علیه].

لە عبداللەی كوڕی عەمرو -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: لەگەڵ پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بووین لە سەفەرێكدا، لە شوێنێک وەستاین، هەندێكمان خێمەكەی چاكدەكرد، وهەندێكمان پێشبڕكێی نیشان شكێنیان دەكرد، وهەندێكی ترمان خەریكی ئاژەڵەكانی بوو، هەواڵدەری پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بانگی كرد: بۆ نوێژ كردن كۆببنەوە، ئێمەش كۆ بووینەوە لای پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-، وفەرمووی: «هەر پێغەمبەرێک لە پێش من هاتبێت ماف بووە لەسەری كە ڕێنیشاندەری ئومەتەكەی بێت بۆ ئەو شتانەی كە دەزانێت خێرە بۆیان، وئاگاداریان بكاتەوە لەو شتانەی كە دەزانێت شەڕە بۆیان، ئەم ئومەتەی

ئێوە سەلامەت بوونی لە سەردەمەكانی سەرەتایدایە، وسەردەمەكانی كۆتایی ئەم ئومەتە تووشی بەڵا وتاقیكردنەوە دەبێت وتووشی شتانێک دەبن كە ئێوە ئینكاریان لێدەكەن لەسەر ئەو كردەوانەیان، وفیتنە وتاقیكردنەوەكان هەتا دێت گەورەتر دەبن وئەوانەی پێشووتر بچووكتر دەبنەوە، فیتنە وبەڵای ئەوتۆ تووشی ئیماندار دەبێت كە دەڵێت: لەم فیتنەیەدا تیا دەچم، پاشان فیتنەكە نامێنێت، ودانەیەكی تر دێت، ئیماندار دەڵێت: ئەمەتا ئەمەتا (تیا چوونم). بۆیە ئەوەی حەز دەكات ڕزگاری بێت لە دۆزەخ، وبچێتە بەهەشتەوە، ئەوا با بمرێت لەسەر باوەڕهێنان بە (اللّٰه) وڕۆژی دوایی، وبا بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ خەڵكی بكات كە ئەو حەز دەكات بەو شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا بكرێت، وهەركەسێک بەیعەت بە پێشەوایەک بدات؛ ودەستی بگرێت ودڵسۆزی خۆی بۆ دەرببڕێت، با بە گوێرەی توانا گوێڕایەڵی بكات، ئەگەر كەسێكی تر هات بۆ ئەوەی لەسەر دەسەڵات لای بەرێت؛ ئەوا لە گەردنی ئەو كەسەی تر بدەن» [رواه مسلم].

پیاوێک پرسیاری لە پێغەمبەری خودا كرد -صلى الله عليه وسلم-، ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا، هەواڵمان پێبدە ئەگەر كاربەدەستانێک داوای مافی خۆیان لە ئێمە بكەن، ومافی ئێمە نەدەن، ئایا فەرمانی چیمان پێدەكەیت؟ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ئاوڕی دا بە لایەكی تردا، پاشان پرسیارەكەی دووبارە كردەوە، -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «گوێڕایەڵ بن وفەرمانەكان جێبەجێ بكەن، تاوانی كەموكوڕیەكان لەسەر خۆیانە، وتاوانی گوێڕایەڵی نەكردن لەسەر ئێوەیە» [رواه مسلم].

ولە مافەكانی فەرمانڕەوا لەسەر فەرمانپێكراوەكان: یارمەتیدانی فەرمانڕەوا لە ئەركەكانیان، بەشێوەیەک یارمەتیدەریان بن لە جێبەجێكردنی ئەو فەرمانەی پێیان سپێردراوە، وهەموو یەكێک بزانێت ئەرک وبەرپرسیاریەتی چیە لە كۆمەڵگادا بۆئەوەی كارەكان بەو شێوەیە جێبەجێ

ببن کە داواکراوە؛ چونکە ئەگەر فەرمانڕەواکان یارمەتی نەدرێن لەلایەن فەرمانپێکراوەکانەوە ئەوا داواکراو نایەتە دی.

****

مافی هەشتەم : مافی دراوسێ

دراوسێ: ئەوەیە کە ماڵی نزیکە لە تۆوە، ومافی گەورەی لەسەرت هەیە، ئەگەر نزیک بێت لە ڕەچەڵەکەوە ومسوڵمان بێت، ئەوا سێ مافی هەیە: مافی دراوسێیەتی، وخزمایەتی، وئیسلامەتی، وئەگەر مسوڵمان بێت وخزمت نەبێت، ئەوا دوو مافی هەیە: مافی دراوسێیەتی، وئیسلامەتی، وئەگەر خزمت بێت، ومسوڵمان نەبێت، دوو مافی هەیە: مافی دراوسێیەتی، وخزمایەتی، وئەگەر خزم نەبێت، ومسوڵمان نەبێت، یەک مافی هەیە: ئەویش مافی دراوسێیەتیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿...وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ...﴾ [النساء:٣٦] واتە: ﴿...و چاکەکار بن لەگەڵ دایک و باوکتان و خزمان و هەتیووان و هەژاران و دراوسێی خزم ونزیک و دراوسێی بیانیدا...﴾، وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «جبريل -عليه السلام- بەردەوام ئامۆژگاری و وەسیەتی دەکردم سەبارەت بە دراوسێ؛ هەتا گومانم وابوو کە دراوسێیش میرات وەردەگرێت -لە دراوسێکەی-» [متفق عليه].

لە مافەکانی دراوسێ بەسەر دراوسێوە: چاکەکاری بەرامبەری هێندەی دەتوانێت بە سامان وپشتیگری لێکردنی وسود پێگەیاندنی، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرموویەتی: «خێرترین وباشترین دراوسێ لەلای خوای گەورە ؛ خێرترین وباشترینیانە بۆ دراوسێکەی»، وفەرموویەتی: «هەرکەسێک باوەڕی بە خوا ورۆژی دوایی هەیە با چاکەکار بێت بەرامبەر

دراوسێكەی»، وهەروەها فەرمــوویەتی: «ئەگەر شـۆربات لێنـا ئەوا ئـاوی زۆر تێبكە، وهەندێكی ببەخشە بە دراوسێكانت».

وله چاكەكاری بەرامبەر دراوســێ: پێشكەشـكردنی دیـاری بـۆی لەكـاتی بۆنەكاندا، چونكە دیاری بەخشین دەبێتە هۆی دروسـتبوونی خۆشەویسـتی، ونەهێشتنی دوژمنایەتی.

وله مافەكانی دراوســێ: ئـازار نەدانیەتـی، نە بە قسـه و نە بە كـردەوە، چونكه پێغەمبەری خودا -صلی الله علـیه وسـلم- فەرمــووی: «واللّٰه ئیمـانی -تەواو- نیە، واللّٰه، ئیمانی -تەواو- نیە، واللّٰه، ئیمانی -تەواو- نیە»، ووتیـان: كـێ ئەی پێغەمــبەری خــودا؟ فەرمــووی: «ئەوەی كە دراوسـێكەی پـارێزراو -ئەمـین- نیـیە لە شـەڕی»، وله گێڕانەوەیەكـدا: «نـاچێتە بەهەشـتەوە ئەو كەســەی كە دراوســێكەی ســەلامەت نیــیە لە شــەڕ وخــراپەی»، وشــەی «البوائـق» -كە لە دەقـی فەرمـوودەكەدا هـاتووە- واتـا: شـەڕ وخراپەكـاری، ئەوكەسەی دراوسێكەی پارێزراو نەبێت لە شەڕ وخراپەكارییەكانی ئەوكەسـە ئیمانداری تەواو نیە، وناچێتە بەهەشتەوە.

زۆرن لەو خەڵكانەی گوێنادەن بە مافی دراوســێ، ودراوسـێكانیان دوور نین لە شـەڕ وزیانیـان، دەبینیـت بەردەوام نـاكۆكن لەگەڵیـان ودەسـتدرێژی دەكەنە سەر مافەكانیان، بە قسە یان بە كردەوە یان بە هەردوویان ئازاریـان دەدەن، هەموو ئەمانە پێچەوانەی ئەوەیە كە خوای گەورە وپێغەمـبەرەكەی فەرمانیـان پێكـردووە، چـونكە دەبێـتە هـۆی پەرتەوازەبـوونی مسـوڵمانان، ودووركەوتـنەوەی دڵیـان لەیەكتـر، وسـنوور وحورمەتیـان بەرامـبەر یەكتـر نامێنێت.

****

مافی نۆیەم : مافی مسوڵمانان بەشێوەیەكی گشتی

ئەم مافانە زۆرن، تێیاندا لە فەرمـوودەكەی بوخاریدا هاتووە، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «مافی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان شەش دانەیە: ئەگەر پێی گەیشت سەلامی لێبكات، ئەگەر داوەتی كرد وەڵامی بداتەوە، ئەگەر داوای ئامۆژگاری لێكردیت ئامۆژگاری بكات، ئەگەر پژمی و ووتی: (الحمد لله) وەڵامی بدەرەوە (بڵێ: يرحمك الله)، ئەگەر نەخۆش كەوت سەردانی بكات، ئەگەر مرد شوێنی جەنازەكەی بكەوێت». لەم فەرموودەیەدا هەندێك لە مافەكانی نێوان مسوڵمانان ڕوونكراوەتەوە:

مافی یەكەم: سەلامكردن، سەلامكردن سونەتێكە جەختی لەسەر كراوەتەوە، ولە هۆكاری تەبایی ویەكڕیزی وپتەوبوونی پەیوەندی خۆشەویستیە لەنێوانیان، وئەمەش بینراوە وجێبەجێ بووە، ولە فەرموودەیەكدا پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ڕێنموێنی بۆ ئەنجامدانی كردووە:«سوێند بە ئەو زاتەی كە نەفسی منی بە دەستە، ناچنە بەهەشتەوە هەتا ئیمان نەهێنن، وئیمان ناهێنن هەتا یەكترتان خۆش نەوێت، ئایا شتێكتان پێ بڵێم كە بەهۆیەوە یەكترتان خۆش دەوێت؟ سەلام كردن لە نێوانتان بڵاو بكەنەوە».

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- سەرەتا سەلامی دەكرد لە ئەوانەی پێیان دەگەیشت، وسەلامی دەكرد لە منداڵان ئەگەر بەلایان تێپەڕ بووایە.

سونەت وایە ئەوەی تەمەنی بچووكترە سەلام بكات لە ئەوەی تەمەنی گەورەترە، وژمارەی كەم سەلام بكات لە ژمارەی زۆر، وئەوەی سواریە سەلام بكات لە ئەوەی ڕێدەكات، ئەگەر ئەوەیان لەسونەتدا لەپێشترە بۆ سەلام كردن ؛ سەلامی نەكرد با ئەوەی بەرامبەر سەلام بكات، بۆئەوەی پاداشتی سەلام كردنیان لەدەست نەچێت.

عەماری کوڕی یاسر -ڕەزای خوای لێبێت- دەفەرموێت: «سێ شت لە هەرکەسێکدا هەبێت ئەوا ئیمانی کاملە: دادپەروەر بیت تەنانەت دەرهەق بە نەفسی خۆتیش، وسەلامکردن لە هەموو کەسێک، وبەخشین هەرچەندە کەمیش لەنێو دەستدا بێت».

ئەگەر دەستپێکردن بە سەلامکردن سونەت بێت ئەوا وەڵامدانەوەی فەرزی کیفایەتە، واتە ئەگەر یەکێک لە نێو کۆمەڵێک وەڵامی بداتەوە ؛ ئەوا واجبێتی وەڵامدانە لەسەر ئەوانی تر لادەچێت. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا حُيِّيْتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا...﴾ [النساء:٨٦] واتە: ﴿هەرکاتێک سەلامتان لێکرا ئەوە بەجوانتر لە سەلامی ئەو یاخود (هیچ نەبێت) وەکو خۆی وەڵام بدەنەوە..﴾، تەنها بەس نیە بۆ وەڵامدانەوەی سەلام بڵێت: «چۆنی وباشی یان هاوشێوەی ئەمە»؛ چونکە ئەمە باشتر نیە لە سەلامکردنەکە و وەکو سەلامکردنەکەیش نیە، ئەگەر بڵێت: «السلام علیکم»، دەبێت وەڵامبدرێتەوە بە: «وعلیکم السلام»، وئەگەر پاشان ووتی: «چۆنی بەخێر بێیت»، با بەرامبەریش هەمان شت بڵێت یان زیاتر چونکە باشترە.

مافی دووەم: «ئەگەر داوەتی کردیت وەڵامی بدەرەوە»؛ واتا : ئەگەر بانگی کردیت بۆ ماڵەکەی بۆ خواردن، یان بۆ سەردانی ؛ وەڵامی بدەرەوە، و وەڵامدانەوەی داوەتی سونەتێکە کە زۆر جەختی لەسەر کراوەتەوە؛ چونکە دڵ نەشکاندنی بەرامبەرە، وهەروەها دەبێتە هۆی دروستبوونی تەبایی وخۆشەویستی ویەکڕیزی.

بەڵام ئەمە وەلیمە ناگرێتەوە ؛ ئەمیش ئەو خواردنەیە دروست دەکرێت بەهۆی هاوسەرگیریەوە، چونکە وەڵامدانەوەی وەلیمە واجبە بە مەرجە ئاشکراکانی؛ پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت: «وهەرکەسێک وەڵام نەداتەوە ئەوا سەرپێچی فەرمانی خوا وپێغەمبەرەکەی کردووە».

وكاتێـك دەفەرموێـت: «ئەگەر بـانگی كردیـت وەڵامـی بـدەرەوە» ئەمە تەنـانەت بـانگكردنیش دەگـرێتەوە بـۆ یارمەتیـدانی، تـۆ فەرمانپێكراویـت بە وەڵامدانەوەی، ئەگەر بانگی كردیت بۆ یارمەتیدانی لە هەڵگرتنی شتیك یـان فرێدانی یان هتد ؛ تۆ فەرمانپێكراویت وەڵامی بدەیتەوە،چونكە پێغەمـبەری خودا -صـلی الـله علـیه وسـلم- دەفەرموێـت: «ئیمانـدار بـۆ ئیمانـدار وەكـو بینایەک وایە كە بەشێک بەشێكی تری پتەو دەكات -پاڵپشتی دەكات-».

مافی سێیەم: «ئەگەر داوای ئامۆژگاری لێكردیت ئامۆژگاری بـكە»؛ واتە ئەگەر هـات بـۆ لات پێویسـتی بە ڕاوێـژ وئامۆژگـاری هەبـوو ئەوا پێویسـتە دڵسـۆز وڕاسـتگۆ بیـت لە ئامۆژگـاریكردنی چـونكە ئەمە بەشـێكە لە دیـن، هەروەكـو پێغەمـبەر -صــلی الــله علــیه وســلم- دەفەرموێــت: «ئــاین ئامۆژگارییە» (تەمیم) دەڵێت: ووتمـان: بـۆ كـێ؟ واتـا (ئـاین ئامۆژگـارییە بـۆ كێ؟)، ئەویش -صلی الله علیه وسلم- فەرمووی: بۆ خـودا، وبـۆ كتێـبەكەی، وبۆ پێغەمبەرەكەی، وبۆ پێشەوای مسوڵمانان وتێكڕای مسوڵمانان».

ئەگەر نەهات داوای ئامۆژگاریت لێبكات، وتووشی زیانێك یان تاوانێـك هاتبێت ؛ ئەوا واجبە لەسەرت ئامۆژگاری بكەیت بـۆئەوەی دوور بكەوێـتەوە لە زیـان وتـاوانەكە، ئەگەرچـیش ئەو نەهـات داوای ئامۆژگاریـت لێبكـات؛ چونكە ئەمە لابردنی زیان وخراپەیە لەسەر مسوڵمانان، بەڵام ئەگەر تووشـی زیان وتاوان نەبێت لەو كـارەی دەیكـات، بەڵام تـۆ پێـت وایە شـتی تـر هەیە بەسوودترە لەم كـارە، ئەوا واجـب نـیە لەسـەرت هیچـی پـێ بڵێیـت مەگەر خۆی داوای ڕاوێژ وئامۆژگاری بكات، ئەو كات تـۆیش بەپێـی توانـا ئامۆژگـاری دەكەیت.

مـافی چـوارەم: «ئەگەر پژمـی، ووتـی: الحمـد للـه [بەمانـای حەمـد وسـوپاس بـۆ اللە]، ئەوا تـۆش وەڵامـی بـدەرەوە، -واتـا بڵـێ: یرحمـك الله [بەمانای: خودا ڕەحمت پێبكات]-»؛ بۆ سوپاسـكردنی لەسـەر ئەوەی حەمـد

وستایشی پەروەردگاری كرد لەكاتی پژمین، وئەگەر پژمی ونەیووت : الحمد لله، لەم حاڵەتەدا هیچ مافێكی نیە، بۆیە وەڵامی نادرێتەوە.

نزا كردن بە ڕەحمەت بۆئەوەی دەپژمێت ؛ فەرزە، و واجبە ئەوەی نزا دەكات ؛ وەڵامی بدرێتەوە، بۆیە ئەوەی پژمیوە پێی دەڵێت: «یهدیكم الله و یصلح بالكم» واتە: «خوای گەورە هیدایەتتان بدات وحاڵتان چاك بكات».

وئەگەر بەردەوام بوو لەسەر پژمین، وسێ جار وەڵامی دایەوە، ئەوا لە چوارەم جاردا پێی دەڵێت: «عافاك الله» واتە: «خوای گەورە لەش ساغیت پێببەخشێت»، لەجیاتی ووتنی: «یرحمك الله».

مافی پێنجەم: «ئەگەر نەخۆش كەوت ؛ سەردانی بكە»، وسەردانیكردنی نەخۆش مافی مسوڵمانە لەسەر برای مسوڵمانی، بۆیە واجبە جێبەجێی بكات، هەرچەندە نەخۆشەكە مافی لەسەرت زیاتر بێت لەڕوانگەی خزمایەتی وهاوڕێیەتی ودراوسێیەتی ئەوا سەردانیكردنیشی زیاتر جەختی لەسەر كراوەتەوە.

سەردانیكردنی نەخۆش بەپێی حاڵی نەخۆشەكەیە، لەوەیە پێویست بكات زۆر سەردانی بكرێت وەكو بۆ نمونە دابینكردنی پێداویستیەكانی ودڵدانەوەی، یان لەوەیە پێویست بكات كەم سەردانی بكرێت بەهۆی نارەحەتی حاڵەتەكەی، بۆیە باشتر وایە ڕەچاوی حاڵی بكرێت.

وسونەت وایە بۆ ئەو كەسەی سەردانی نەخۆش دەكات: پرسیار لە حاڵی بكات وئارامی بكاتەوە، ونزای بۆ بكات ودەرگای هیوای لەسەر بكاتەوە؛ چونكە ئەمە گەورەترین هۆكارە بۆ باش تەندروستی وشیفا، ودەبێت تەوبە كردنی بەبیردا بهێنێتەوە بەشێوەیەك تووشی ترسی نەكات، بۆ نمونە پێی دەڵێت: تۆ بەهۆی ئەم نەخۆشیەوە خێر وچاكەت دەستدەكەوێت، ونەخۆشی دەبێتە هۆی لێخۆشبوون لە گوناهـ وتاوانەكان، ونەخۆش

کەوتنت لەسەر جێگا دەبێتە هۆی بەدەست خستنی پاداشتێکی زۆر بە یادی خوای گەورە وتەوبە وئیستیغفار ونزا کردن.

مافی شەشەم: «ئەگەر مرد ؛ شوێنی جەنازەکەی بکەوێت»، چونکە شوێنکەوتنی جەنازە لە مافەکانی مسوڵمانە لەسەر برای مسوڵمانی، وپاداشتی زۆری تێدایە، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «ئەوەی ئامادەی جەنازە بێت ونوێژی لەسەر بکات؛ ئەوا قیراتێکی بۆ هەیە، وئەوەی ئامادە بێت هەتا لە گۆڕ دادەنرێت؛ ئەوا دوو قیراتی بۆ هەیە، ووترا: دوو قیرات چییە؟ فەرمووی: «وەکو دوو شاخی مەزن».

لە مافەکانی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان: دوورخستنەوەی شەڕ وزیانە لێی، چونکە ئازاردانی مسوڵمان تاوانێکی گەورەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ [الأحزاب:٥٨] واتە: ﴿ئەوانەش کە ئازاری ئیمانداران لە پیاو وئافرەتان دەدەن بێئەوەی تاوانێکیان ئەنجامدابێت، ئەوانە بوختان و گوناهو تاوانێکی ئاشکرا دەگرنە ئەستۆ﴾.

زۆر جار ئەگەر کەسێک بیەوێت بە ئازار وزیان پێگەیاندن زاڵ بێت بەسەر براکەیدا ؛ ئەوا خوای گەورە لە دونیادا تۆڵەی لێدەکاتەوە پێش قیامەت،پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «حەسودی بە یەکتری مەبەن، و(فێڵ مەکەن لە مەزاددا -لا تناجشوا-)، ورقتان لە یەکتری نەبێتەوە، وپشت لە یەکتری مەکەن، ولە سەر فرۆشتنی یەکتر شت مەفرۆشن، وبەندەی خودا بن بە برایەتیەوە، مسوڵمان برای مسوڵمانە؛ ستەمی لێناکات وسەرشۆڕی ناکات وبە درۆی ناخاتەوە وبە چاوی سووک وکەم سەیری ناکات، وتەقواداری لێرەدایە -سێ جار ئاماژەی بۆ سینگی کرد- بەسە بۆ مسوڵمانێک کە ئەوەندە شەڕ وخراپەی لە خۆ گرتبێت کە برای مسوڵمانی بە کەم بزانێت وبە چاوی سووک سەیری بکات، هەموو شتێکی

مسوڵمان لەسەر مسوڵمانێکی تر حەرامە: خوێنی ومالّی (پارە وموڵکی) وناموسی (ناوبانگی)».

مافەکانی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان زۆرن، بەڵام دەکرێت هەمووی پوخت بکرێتەوە لەم فەرموودەیەدا کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:«مسوڵمان برای مسوڵمانە»، هەرکاتێک مسوڵمان ئەوەی داواکراوە لەم برایەتیەدا جێبەجێی بکات ؛ ئەوا کۆشش دەکات بۆئەوەی برا موسوڵمانەکەی تووشی هەموو خێرێک بێت ودوور بکەوێتەوە لە هەموو شتێک کە زیانی پێدەگەیەنێت.

****

مافی دەیەم : مافی نا مسوڵمانەکان

نا مسوڵمانەکان ؛ هەموو کافرەکان دەگرێتەوە، کە دابەش دەبن بەسەر چوار بەشدا :

١- ئەوانەی دەجەنگن دژی مسوڵمانان.

٢- ئەوانەی داوا پەنابەرێتی وپاراستنیان دەکەن.

٣- ئەوانەی پەیمانیان هەیە لەگەڵ مسوڵمانان.

٤- ئەوانەی لەنێو مسوڵمانان دەژین.

١- ئەوانەی دەجەنگن دژی مسوڵمانان : مافی پاراستن ویارمەتیدانیان لەسەر ئێمە نیە، بەڵکو بەپێچەوانەوە دەبێت مسوڵمانان دژیان بجەنگن بۆئەوەی پارێزراو بن لە شەڕ وزیانیان.

٢- ئەوانەی داوای پەنابەرێتی وپاراستنیان دەکەن : مافی پاراستنیان لەسەرمانە لە کات وشوێنی دیاریکراو بۆ پاراستنیان؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ...﴾ [التوبة:٦] واتە: ﴿خۆ ئەگەر کەسێک لە هاوبەش

پەیداكاران -موشریكەكان- داوای پەنای لێ كردیت (ئەی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-، ئەی ئیماندار)، ئەوە تۆیش پەنای بدە هەتا گوێی لە فەرموودەكەی خوا (قورئان) دەبێت، پاشان بیگەیەنە بەو شوێنەی دەیەوێت و (ماڵ و گیان و ژیانی) تیایدا پارێزراوە...﴾.

٣- ئەوانەی پەیمانیان هەیە لەگەڵ مسولّمانان: دەبێت ڕاستگۆ بین لە پەیمانەكانمان لەگەڵیان هەتاوەكو ئەو ماوەیەی لە ڕێكەوتنەكەدا دیاریكراوە لەنێوانمان، ئەگەر ئەوان لەسەر پەیمانەكە بەردەوام بن ونەیشكێنن وكەمتەرخەمی تێدا نەكەن، ویارمەتی كەس نەدەن دژی ئێمە وتانە نەدەن لە ئاینەكەمان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلاَّ الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُواْ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّواْ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ [التوبة:٤] واتە: ﴿بەڵام ئەو هاوبەش پەیداكارانەی كە پەیمانتان لەگەڵیاندا بەستووە، پاشان پابەندی پەیمانەكە بوون و هیچیان لێ كەم نەكردووە و یارمەتی كەسیشیان نەداوە دژتان، ئەوە ئێوە پەیمانەكەیان بۆ بەرنە سەرو تەواوی بكەن، تا كاتی دیاری كراویان، چونكە بەڕاستی خوا تەقوادارانی خۆش دەوێت﴾، وكاتێك دەفەرموێت: ﴿وَإِن نَّكَثُواْ أَيْمَانَهُم مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُواْ فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُواْ أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لاَ أَيْمَانَ لَهُمْ...﴾ [التوبة:١٢] واتە: ﴿خۆ ئەگەر ئەوانە پەیمانەكانیان بشكێنن لەدوای بەستنی و گاڵتەو تانەوتەشەریان لە ئاین و بەرنامەكەتان دەدا، ئەوە بجەنگن دژی سەرانی كوفر، بەڕاستی ئەوان هیچ پەیمانێكیان نیە...﴾

٤- ئەوانەی لەنێو مسولّمانان دەژین : بەبەراود بە ئەوانەی پێشوو زۆرترین مافیان هەیە ومافیان لەسەرە، چونكە ئەوان لە وڵاتی مسولّمانان دەژین، ولە ژێر پاراستن وبەڕێوەبردنی مسولّماناندان، ئەمیش بەرامبەر بە ئەو سەرانەیەی -جزیەی- دەیدەن بە وڵات.

واجبە لەسـەر فەرمـانڕەوای مسـوڵمانان حوكمیـان بكـات بە حـوكمی ئیسلام لە نەفس وسامان وشەرەفدا، وحەددی شەرعی لەسەریان جێبەجێ بكات لەوەی باوەڕیان وایە حەرامە، و واجبە لەسـەری بیانپارێزێـت وزیانیـان لێ دوور بخاتەوە.

واجــبە جیــاواز بــن لە مســوڵمانان لە جلوبەرگــدا، ونابێــت شــتێک دەربـخەن پـێچەوانەی ئیسـلام بێـت یـان نابێـت شـتێک لە دروشـمەكانی ئاینەكەیان دەربخەن وەكو خاچ وزەنگ وهتد، وحوكمەكانی -ئەهلـی زیـمە : أهل الذمة : ئەو كافرانەی لەنێو مسوڵمانان دەژین- لە نێـو كتێبـی زانایانـدا هەیە لێرەدا زۆر باسی ناكەین.

والحمد لله ربّ العالمين، وصلى الله وسلم على نبيّنا محمّد وعلى آله وصحبه أجمعين.

نووسینی: هەژار بۆ الله -سبحانە وتعالى-

موحەمەد ساڵح عوسەیمین

****

پێڕست

(كلیك بكە لەسەر سەرەبابەتەكە بۆ چوونە سەر بابەتەكە لە لاپەڕەكەی خۆیدا)

پێشەكی ٤

مافی یەكەم : مافی خوای گەورە -سبحانە وتعالی- ٦

مافی دووەم : مافی پێغەمبەری خودا -صلی الله علیە وسلم- ١٠

مافی سێیەم: مافی دایک وباوک.. ١٣

مافی چوارەم: مافی منداڵەكان ١٦

مافی پێنجەم : مافی خزمەكان ٢٠

مافی شەشەم :مافی هاوسەرەكان (ژن ومێرد) ٢٣

مافی حەوتەم : مافی فەرمانڕەوا وخەڵكی -فەرمانپێكراو- ٢٨

مافی هەشتەم : مافی دراوسێ.. ٣١

مافی نۆیەم : مافی مسوڵمانان بەشێوەیەكی گشتی ٣٣

مافی دەیەم : مافی نا مسوڵمانەكان ٣٨

ننشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

IslamHouse.com

مرجعية مجانية إلكترونية موثوقة للتعريف بالإسلام

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com

موسوعة تضم تفاسير وتراجم موثوقة لمعاني القرآن الكريم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com

موسوعة تضم ترجمات للأحاديث النبوية وشروحها بعدة لغات

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com

موسوعة تضم ترجمات المصطلحات الإسلامية وشروحها بعدة لغات

منتقى المحتوى الإسلامي

موسوعة تضم المنتقى من المحتوى الإسلامي باللغات

جمعية الدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات